

Секція: Педагогічні науки

Добровіцька Олена Олександрівна

старший викладач кафедри

Інформаційної справи та економічних дисциплін

Хмельницький інститут соціальних технологій Університету “Україна”

м. Хмельницький, Україна

ТОЛЕРАНТНА ВЗАЄМОДІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Увага до осіб з особливими потребами – це показник гуманності суспільства. Але істинна гуманність має проявлятися не в тому, щоб постійно опікуватися такими особами, а у тому, щоб створити їм умови для власної самореалізації, соціалізації та інтеграції.

В останні роки намітилась позитивна тенденція, щодо повернення уваги та зміни у відношенні до людей з особливими потребами. І однією з ключових тенденцій розвитку сучасного соціуму є впровадження інклюзивної освіти. Інклюзія – це не лише структурні, змістові, організаційні, інноваційні зміни в системі освіти, а й нова філософія освіти, що дає можливість формувати світогляд на основі загальнолюдських цінностей про те, що кожна людина заслуговує на повагу і має право на сприятливі умови для життєдіяльності [1, с. 56].

Інклюзивне навчання охоплює широкий спектр організації освітніх послуг і передбачає „створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам та можливостям кожної людини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку” [2, с. 24]. Адже, порушення взаємовідносин зі здоровими студентами і викладачами виникає через деформуючий погляд на особистість з захворюванням і виникнення стереотипних очікувань від даної категорії молоді у здорових студентів. Тому інклюзивне середовище, яке заздалегідь передбачає непрості взаємовідносини є прямим способом

залучення студентів до соціальних цінностей, де відбувається засвоєння знань, навичок, норм поведінки, звичаїв і традицій студентського осередку.

Інклюзивним середовище, на думку сучасних науковців А. Колупаєвої, Ю. Найди, Н. Софій, може стати за наявності таких ознак:

- спланований та організований фізичний простір, у якому можна безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- сприятливий соціальний та емоційний клімат;
- створення умов для спільної роботи та надання допомоги один одному в досягненні позитивного результату [3].

На наш погляд, перераховані ознаки є неповними без формування толерантного простору, що базується на: поняттях про толерантність, мотиві та установці на толерантність, вмінні і навичках толерантної взаємодії. Остання передбачає гармонійність у відносинах, пошук компромісного діалогу, взаєморозуміння та взаємодопомогу, толерантну поведінку, ефективну співпрацю. Погоджуємось із думкою Ю. Хабермас, який, вивчаючи проблему толерантної взаємодії, зауважує про обов'язкову домовленість двох сторін [4]. Подібна думка простежується у працях С. Братченка, де співбесідник має виступати як рівноправний вільний суб'єкт з власними інтересами, цінностями та внутрішнім світом, і обидві сторони під час взаємодії повинні враховувати та поважати відмінності точок зору [5]. Н. Бідюк зауважує, що толерантна взаємодія у толерантному середовищі здійснюється через співпрацю і діалог – види взаємодії, що забезпечують суб'єктам особистісне зростання [6, с.11].

Розглянемо іншу сторону толерантної взаємодії, яка є прямо протилежною і також займає, хоча негативне, але провідне місце у людських відносинах – інтолерантність (нетерпимість). Вона несе в собі зміст антагоністичної дії і, як правило, піддає середовище стосунків цензурі етнічного, релігійного, гендерного, політичного характеру, тим

самим стаючи генератором ворожнечі, нестабільності, тиску, конфліктів, ненависті.

О. Бондаренко, виділяючи ступені нетерпимості, що є тотожними інтолерантності, вводить послідовність поділів від вищого до нижчого: ентузіазм, веселощі (радість), сильний інтерес, консерватизм, слабкий інтерес, нудьга, монотонність, антагонізм, гнів, ненависть, прихована ворожість, страх (паніка, істерика), потреба догодити, горе, почуття безнадійності, почуття приреченості, апатія (інертність, повна байдужість, відстороненість), вмирання свідомості (догляд, фактична відсутність). Кожному такому індексу емоційно-психічного стану, на думку О. Бондаренко, відповідає свій набір характеристик поведінки людини і сприйняття нею навколишньої дійсності [7]. При нетерпимому відношенні інтерес до об'єкта повністю відсутній, і відображається в тому, що людина задалегідь налаштована вороже. В результаті нетерпимість призводить до вибору негативних стратегій поведінки.

Не виключено, що серед молоді в інклюзивному середовищі ВНЗ може проявлятися нетерпимість у формі образ, кепкування, зневаги, залякування чи ігнорування. Все це явно позначається на міжособистісному спілкуванні, ускладнюючи відношення один з одним, і може призвести до посилення асоціальної поведінки у колективі, відчуження вразливої категорії молоді від навчання. Також, варто враховувати вікові особливості студентської молоді та виникнення стресового стану (у студентів-першокурсників) у зв'язку зі зміною соціального середовища, і, особливо, відсутності досвіду поведінки в інклюзивному середовищі та особистому сприйнятті тієї чи іншої людини з особливими потребами.

Насправді кожна ситуація у студентському колективі – це окремий педагогічний випадок, який варто розглядати в індивідуальному порядку. Звичайно існують загальні рекомендації по роботі зі студентами з

особливими потребами, що дозволяють виробити певну стратегію побудови взаємодії здорових студентів зі студентами з різними нозологіями: з порушенням зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, ДЦП і т.п.

Для успішної толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі та комфортному перебуванні усіх учасників освітнього процесу ВНЗ означимо ряд педагогічних завдань:

- створення єдиного толерантного простору освітнього закладу;
- усвідомлення «природи» інклюзії, підвищення рівня інклюзивної компетентності, здатність налагоджувати з людьми з особливими потребами емоційно відверті, комфортні, емпатійні стосунки;
- організація колективного співробітництва, реалізація різних способів взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища.

Ефективність спільного навчання і виховання в інклюзивному середовищі ВНЗ, багато у чому залежить від взаємного впливу студентів з особливими потребами на здорових студентів, що в свою чергу сприяє зникненню соціальних бар'єрів та сегрегації, вчить толерантно взаємодіяти та працювати разом, формує почуття відповідальності за товаришів, які потребують допомоги, емпатії, співчуття. А толерантна взаємодія на основі розумінні і прийняття варіативності способів життя, поваги до фізичних, психологічних, соціальних та інших особливостей особистості, прагнення до взаємної згоди забезпечить реалізацію рівних прав у суспільстві.

Тому, саме освіта здатна підготувати молодь до толерантної взаємодії, що передбачатиме відмову від насилля та домінування, прагнення діяти на основі взаємної згоди та поваги, а також сформувати у студентів толерантну свідомість. Готуючи майбутнього фахівця заздалегідь слід передбачати формування висококультурної та високоморальної особистості, людини з хорошими комунікативними здібностями, емпатійної та доброзичливої, чуйної, з готовністю надати

допомогу та схильну до співробітництва. Студентам потрібно допомогти навчитися розуміти інших людей, пізнавати їхні проблеми, виявляти шляхи взаємодопомоги і взаємодії у повсякденних ситуаціях.

Література

1. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник / Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. – 360 с.
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / Л Колупаєва. - К.: «Самміт-Книга», 2009. — 272 с: іл. - (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Колупаєва А.А. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Н.З. Софій, Ю.М. Найда / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, Н.З. Софій, Ю.М. Найда [та ін.]; за заг. ред. Л.І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.
4. Хабермас Ю. Когда мы должны быть толерантными. О конкуренции видений мира, ценностей и теорий. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/1-6-2006/habermas.pdf>
5. Братченко С.Л., Леонтьев Д.А. Диалог / Экзистенциальная традиция: философия, психология, психотерапия. - 2007. - № 2 (11). - С. 23-28.
6. Бідюк Н.М. Соціально-педагогічні засади виховання толерантності в учнівської молоді США / Вісник черкаського університету: педагогічні науки. – 2016. - №3.
7. Бондаренко О.Я. Анатомия толерантности. – М. «Лабиринт», 1998. - 78 с.